

О. В. Кравчук,
к. ю. н., доцент кафедри кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький
ORCID ID: 0000-0001-9955-0245

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.14.45

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗЛОЧИНУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ЕКСПЕРТНО- КРИМІНАЛІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

O. Kravchuk,
PhD in Law Sciences, Associate Professor of Criminal Law and Process Department,
Khmelnytsky University of Management and Law, Khmelnytsky
ORCID:0000-0001-9955-0245

THE DEVELOPMENT OF MODEL OF RESEARCH OF THE CRIME MECHANISM IN PUBLIC
ADMINISTRATION OF EXPERT AND CRIMINALIST ACTIVITY

У статті розроблено моделі дослідження механізму злочину в державному управлінні експертно-криміналістичною діяльністю. Визначено склад механізму злочину. Зокрема підкреслено, що на етапі підготовки злочину здійснюються: вибір майбутньої жертви, вивчення властивостей особистості й особливостей поведінки; визначення предмета посягання і вивчення його властивостей і якостей; добір співучасників та визначення їх ролей; підбір знарядь і засобів вчинення злочину; добір або визначення часу безпосереднього скоєння злочину. Виокремлено складнощі формалізації механізму злочину. Підкреслено, що етапи злочинної діяльності та розслідування є абстрактними поняттями, що носять приватний характер конкретних цілей дослідження. Тому створити формалізоване уявлення злочину у вигляді заздалегідь досить докладно описаних етапів неможливо. Це, безсумнівно, ускладнює формалізацію механізму злочину в найбільш абстрактному вигляді. Запропоновано критерії відповідності дійсності моделі дослідження механізму злочину в державному управлінні експертно-криміналістичною діяльністю. Показано, що будь-яка схема (модель) буде більшою мірою відповідати дійсності, якщо буде враховувати в своїй структурі не тільки елементи, але і зв'язки між ними.

Problem setting. The criminalist researches are conducted in present conditions only in the direction of analysis of components, affecting a little essence of communications between them. Accounting of elements alone of the crime mechanism is present at creation of information retrieval systems on a way of crime commission. The existing developments rely on search of elements or actions of the general structure of crime and storage of information on them and do not use their interrelation.

Recent research and publication analysis. Questions of research of the crime mechanism were considered in numerous scientific works.

However creation of model of formalization of the mechanism of crime commission within public administration of expert and criminalist activity is still necessary.

Paper objective. The purpose of article is development of model of research of the crime mechanism in public administration of expert and criminalist activity.

Paper main body. The model of research of the crime mechanism in public administration of expert and criminalist activity is developed in the article. In particular, the structuring of the process of crimes' disclosure in public administration by expert and criminalist activity is carried out in the article. The difficulties of formalization of the crime mechanism are marked out. It is emphasized that the stages of criminal activity and investigation are the abstract concepts and have a private character of specific goals of a research. The criteria of compliance of reality of model of research of the crime mechanism in public administration of expert and criminalist activity are offered.

Conclusions of the research.

The structuring of the process of crimes' disclosure in public administration by expert and criminalist activity is carried out in the article. The classification of methods of knowledge structuring in expert and criminalist activity is carried out. The investigation structuring as knowledge process is carried out. It is emphasized that investigation as knowledge process consists of two elements: stages of investigation

and separate investigative actions. The stages of activity of bodies of inquiry and investigation are allocated.

The difficulties of formalization of the crime mechanism are marked out. It is emphasized that the stages of criminal activity and investigation are the abstract concepts and have a private character of specific goals of a research. Therefore it is impossible to create the formalized representation of crime in the form of detail described stages in advance. It, undoubtedly, complicates formalization of the crime mechanism in the most abstract look.

The criteria of compliance of reality of model of research of the crime mechanism in public administration of expert and criminalist activity are offered. It is shown that any scheme (model) will be true more if considers in its structure not only elements, but also communications between them.

Ключові слова: механізм злочину, державне управління, експертно-криміналістична діяльність, формалізація.
Key words: crime mechanism, public administration, expert and criminalist activity, formalization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За нинішніх умов криміналістичні дослідження здійснюються тільки в напрямі аналізу елементних складових, мало зачіпаючи сутність зв'язків між ними. Облік одних лише елементів механізму злочину характерний і під час створенні інформаційно-пошукових систем за способом скоєння злочину. Існуючі розробки спираються на пошук елементів або дій загальної структури злочину і зберігання інформації про них і не використовують їх взаємозв'язок. Логічна природа, послідовність реалізації злочинних намірів вказується найчастіше як констатація факту взаємозв'язку дій або операцій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання дослідження механізму злочину розглядалися в численних наукових працях, зокрема, таких вчених: В.В. Агафонов [1], В.В. Крилов [2], О.В. Пахомов [4].

Однак все ще необхідним залишається побудова моделі формалізації механізму здійснення злочину в межах державного управління експертно-криміналістичною діяльністю.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є розробка моделі дослідження механізму злочину в державному управлінні експертно-криміналістичною діяльністю.

Постановка зазначеної мети вимагає рішення переліку таких завдань:

- визначити склад механізму злочину;
- виокремити складнощі формалізації механізму злочину;
- запропонувати критерії відповідності дійсності моделі дослідження механізму злочину в державному управлінні експертно-криміналістичною діяльністю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

До останнього часу не припиняються спроби розгляду динаміки розвитку злочину через його етапи. Так, провівши дослідження матеріалів кримінальних справ, за їх результатами можна виділити в структурі механізму злочину такі елементи.

На етапі підготовки злочину:

- вибір майбутньої жертви, вивчення властивостей особистості й особливостей поведінки;
- визначення предмета посягання і вивчення його властивостей і якостей;
- добір співучасників та визначення їх ролей;
- добір знарядь і засобів вчинення злочину;
- добір або визначення часу безпосереднього скоєння злочину [1; 4].

На етапі здійснення злочину і заключному етапі визначити перелік елементів дій в узагальненій формі не вдається. Відповідно, доцільно обмежитися розглядом тільки факторів, що впливають на механізм вчинення злочинних дій, і навести завдання, які вирішуються злочинцем на етапі вчинення злочину:

- реалізація основної частини злочинної діяльності та досягнення певного злочинного результату;
 - аналіз ступеня збігу отриманих результатів і поставленої мети, корекція своїх дій;
 - створення передумов для відтворення злочинної діяльності;
 - керівництво функціонуванням злочинної групи.
- На заключному етапі можна визначити такі можливі дії:

- приховування слідів злочину прямими або непрямыми доказами злочинної події;
- дії щодо пом'якшення злочинних наслідків;
- інсценування іншого злочину;
- укриття або знищення знарядь і засобів злочину;
- вплив на потерпілого [2; 3].

Але все ж, незважаючи на велику кількість матеріалу, чітко виділити структуру злочинної діяльності, на наш погляд, не вдається.

Це дослідження є найбільш яскравою ілюстрацією до визначення механізму злочину через послідовність взаємопов'язаних діяльнісних компонентів. Одночасно слід зазначити, що неможливо жорстко визначити, що слід розуміти під такими елементами. В результаті на величезному масиві кримінальних справ було зроблено спробу виявити, знову ж таки, етапи злочинної діяльності. Попри очевидну практичну спрямованість дослідження, спроби пристосувати його підсумки для розробки цілісної моделі не увінчалися успіхом, оскільки вони

є занадто далекими від конкретних розробок в області формалізації і моделювання.

Можна констатувати, що зазначені етапи не носять обов'язкового характеру, вони можуть бути відсутніми або, навпаки, бути яскраво вираженими в механізмі злочину. Вочевидь, етапи злочинної діяльності та розслідування є абстрактними поняттями, що носять приватний характер конкретних цілей дослідження. Тому є підстави стверджувати, що створити формалізоване уявлення злочину у вигляді заздалегідь досить докладно описаних етапів неможливо [1; 2].

Це, безсумнівно, ускладнює формалізацію механізму злочину в найбільш абстрактному вигляді. В іншому випадку, основний етап формалізації був би вже проведеним, і залишилося би тільки підтвердити її наявність, і, в кращому випадку, виходячи з цілей цього дослідження, привести її до якогось зручного для сприйняття вигляду.

Разом з тим, можна запропонувати дещо інше продовження вирішення поставленого питання. Так, є сенс обґрунтувати необхідність розглядати діяльність злочинця з підготовки, вчинення та приховування злочинів як послідовність операцій, що входять до загального складу системи дій.

Велика деталізація дій і розбивка їх на операції буде краще відображати індивідуальність злочинця та дозволить виокремити особливості дій тієї чи іншої особи, що відрізняють їх від аналогічних дій інших суб'єктів. Звісно ж, що подібний розгляд є перспективним для чіткого і практичного опису злочину. Тим самим, докладний опис злочинних дій виступає як варіант індивідуалізації злочину. Однак подальший розвиток цього підходу має передбачати два види досліджень:

— визначення сутності операцій;

— виділення цих елементарних операцій із загальної структури злочинної діяльності.

Наприклад, започаткована спроба опису виділених дій для випадку підробки грошових знаків відрізняється від класичної тільки більшим ступенем обліку різних чинників, і, по суті, є описом злочину за допомогою розширеної системи атрибутів. Однак за ними виявилася прихована реальна система дій, відновити яку досить важко. Так, наприклад, складно виділити послідовність дій з опису джерел отримання обладнання, інструментів, матеріалів, рецептур виготовлення фарб, клею, паперу тощо.

Однак у цілому цей підхід повністю узгоджується з висловленою пропозицією про необхідність розглядати розслідування як сукупність взаємопов'язаних подій. Саме події (операції) повинні стати основою формалізації злочинної діяльності в семантичній мережі. Таке поняття дає можливість конкретизувати діяльність, легко прив'язати подію до часу, місця, конкретних об'єктів і суб'єктів діяльності, тобто з'єднати з конкретною злочинною дією. Інша перевага полягає в можливості досить швидко і чітко встановити ієрархію подій [3; 4].

Поки була розглянута лише одна сторона — опис можливих елементів-етапів (дій, операцій) в рамках діяльнісного підходу до злочину. Водночас ці елементи-дії становлять взаємопов'язану і взаємообумовлену систему. Опис її зв'язків становить ще одну рівноправну частину опису злочину.

Будь-яка схема (модель) буде більшою мірою відповідати дійсності, якщо буде враховувати в своїй

структурі не тільки елементи, але і зв'язки між ними. Тому цілком доречним і обґрунтованим буде визначення елементів і зв'язків між ними як різнорівневих понять, де суб'єкт (злочинець) буде одним з елементів загальної системи злочину.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Загалом, як результати проведеного дослідження, було отримано такі висновки.

1. Визначено склад механізму злочину. Зокрема підкреслено, що на етапі підготовки злочину здійснюються: вибір майбутньої жертви, вивчення властивостей особистості й особливостей поведінки; визначення предмета посягання і вивчення його властивостей і якостей; добір співучасників та визначення їх ролей; добір знарядь і засобів вчинення злочину; добір або визначення часу безпосереднього скоєння злочину.

2. Виокремлено складнощі формалізації механізму злочину. Підкреслено, що етапи злочинної діяльності та розслідування є абстрактними поняттями, що носять приватний характер конкретних цілей дослідження. Тому створити формалізоване уявлення злочину у вигляді заздалегідь досить докладно описаних етапів неможливо. Це, безсумнівно, ускладнює формалізацію механізму злочину в найбільш абстрактному вигляді.

3. Запропоновано критерії відповідності дійсності моделі дослідження механізму злочину в державному управлінні експертно-криміналістичною діяльністю. Показано, що будь-яка схема (модель) буде більшою мірою відповідати дійсності, якщо буде враховувати в своїй структурі не тільки елементи, але і зв'язки між ними.

Література:

1. Агафонов В.В. Криминалистика: конспект лекцій / В.В. Агафонов, А.Г. Филиппов. — М.: Юрайт, 2012. — 192 с.
2. Крылов В.В. Современная криминалистика. Правовая информатика и кибернетика / В.В. Крылов; науч. ред.: Н.А. Лопашенко. — М.: ЛексЭст, 2007. — 288 с.
3. Крылов И.Ф. Криминалистика: учебник / И.Ф. Крылов, А.И. Бастрыкин. — М.: Дело, 2007. — 934 с.
4. Пахомов А.В. Криминалистика: краткий конспект лекций / А.В. Пахомов. — М.: МОДЭК, 2017. — 320 с.

References:

1. Agafonov, V.V. and Filippov, A. G. (2012), *Kriminalistika : konspekt lektsiy* [Criminalistics: abstract of lectures], Yurayt, Moscow, Russian Federation.
2. Krylov, V.V. (2007), *Sovremennaja kriminalistika. Pravovaja informatika i kibernetika* [Modern criminalistics. Legal informatics and cybernetics], LexEst Moscow, Russian Federation.
3. Krylov, I.F. and Bastrykin, A. I. (2007), *Kriminalistika* [Criminalistics], Business, Moscow, Russian Federation.
4. Pahomov, A.V. (2017). *Kriminalistika: kratkiy konspekt lektsiy* [Criminalistics: short abstract of lectures], MODEK, Moscow, Russian Federation.

Стаття надійшла до редакції 07.07.2019 р.